

Ανέκκλητο δικαστικών αποφάσεων από ακυρωτικές διαφορές ανακύπτουσες από δημόσιες συμβάσεις

Το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων των Διοικητικών Εφετείων κατ' άρθρο 372 παρ. 1 του ν. 4412/2016 κρίνεται συμβατό με τις διεθνείς, ευρωπαϊκές και συνταγματικές επιταγές

δημόσιες συμβάσεις – ανέκκλητο δικαστικών αποφάσεων διοικητικών εφετείων – άρθρο 372 παρ. 1 ν. 4412/2016 – δικονομική αυτονομία κρατών μελών – αρχή της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας – κατ' εξαίρεση δυνατότητα προσβολής ανέκκλητων δικαστικών αποφάσεων

ΣτΕ (Τμ. Δ'), απόφαση αριθμ. 419/2025, 11.03.2025

Με την υπό σχολιασμό απόφαση τέθηκε επί τάπητος ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (εφεξής: ΣτΕ) το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων των Διοικητικών Εφετείων επί διαφορών υπαγόμενων στην κανονιστική εμβέλεια του Βιβλίου IV του ν. 4412/2016. Έναυσμα αποτέλεσε η έφεση που άσκησε η εταιρεία κοινής ωφέλειας (ΔΕΚΟ) με την επωνυμία «Κτιριακές Υποδομές Α.Ε.» κατά της υπ' αριθμ. 373/2024 απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Με την τελευταία ακυρώθηκε η υπ' αριθμ. 1603/2023 απόφαση της ΕΑΔΗΣΥ, κάνοντας δεκτό ότι η προδικαστική προσφυγή ήταν απορριπτέα ως απαράδεκτη λόγω μη καταβολής του νόμιμου παραβόλου ενόψει του μη συνυπολογισμού της αξίας της πρόσθετης καταβολής του άρθρου 149 του ν. 4412/2016.

Ειδικότερα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, μολοντί μετά την αντικατάσταση του άρθρου 372 παρ. 1 του ν. 4412/2016 με τον ν. 4782/2021 δεν διαλαμβάνεται πλέον ρητά το ανέκκλητο των διαφορών που εμπίπτουν στο Βιβλίο IV του ν. 4412/2016 (εν αντιθέσει με το προϊσχύσαν καθεστώς), τα Διοικητικά Εφετεία εξακολουθούν να αποφαινόμενα ανέκκλητα επί των διαφορών αυτών. Τούτο προκύπτει από τον επιδιωκόμενο στον ν. 4782/2021 σκοπό της περαιτέρω επιτάχυνσης της επίλυσης των σχετικών διαφορών. Επιπρόσθετα, οι προπαρασκευαστικές εργασίες ψήφισης του ν. 4782/2021 δεν καταδεικνύουν τη βούληση του νομοθέτη να προβλέψει δεύτερο βαθμό δικαιοδοτικής κρίσης ως προς τις επίμαχες υποθέσεις. Μάλιστα, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι οι διαφορές αυτές τίθενται υπό τον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής.

Περαιτέρω, διαγιγνώσκεται ότι όλες οι διαφορές προσυμβατικού σταδίου διαγωνισμών του ν. 4412/2016 συλλήβδην διατηρούν το ανέκκλητο πρόσημό τους, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού ή της βαρύτητας της πλημμέλειας που τυχόν επιρρίπτεται στην απόφαση του εφετείου.

Κρίνεται δε ως συμβατή με τις επιταγές του άρθρου 95 παρ. 3 του Συντάγματος η μεταφορά με νόμο ορισμένων, ήσσονος σημασίας, διαφορών στα Διοικητικά Εφετεία και η αναγνώρισή αυτών ως ανέκκλητων για την αποσυμφόρηση του Ανώτατου Δικαστηρίου και την ταχεία απονομή της δικαιοσύνης στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων. Εξάλλου, τόσο σε διεθνές (άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ) και ενωσιακό (άρθρα 1 και 2 της δικονομικής Οδηγίας 89/665/ΕΟΚ, άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) όσο και σε εθνικό επίπεδο (άρθρο 20 παρ. 3 του Συντάγματος), η παροχή δικαστικής προστασίας δεν επιτάσσει την εγκαθίδρυση δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας.

Τέλος, το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων είναι συμβατό τόσο με την αρχή της ισοδυναμίας, δεδομένου ότι ανέκκλητες είναι και οι διαφορές που ανακύπτουν κατά τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων που εκφεύγουν του ρυθμιστικού πεδίου του ν. 4412/2016 (άρθρο 47 παρ. 4 του ν. 3900/2010), όσο και με την αρχή της αποτελεσματικότητας, καθότι παρέχεται μέσο ένδικης προστασίας ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου, δικάζοντας σε πρώτο και τελευταίο βαθμό.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προσβαλλόμενη με την κρινόμενη έφεση απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, εκδοθείσα επί ακυρωτικής διαφοράς προσυμβατικού σταδίου που διέπεται από τον ν. 4412/2016, είναι κατά νόμο ανέκκλητη. Απέρριψε δε τον ισχυρισμό της εκκαλούσας περί νομολογιακής αναγνώρισης της δυνατότητας άσκησης έφεσης σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου η πρωτόδικη κρίση αντίκειται σε πάγια νομολογία του ΣτΕ και στερεί από τον ενδιαφερόμενο το δικαίωμα έννομης προστασίας, προς

αποκατάσταση της τρωθείσας δίκαιης δίκης εκ της απώλειας δικονομικών δικαιωμάτων, της ασφάλειας δικαίου και της ενότητας της νομολογίας. Ειδικότερα, διελήφθη ότι η πιθανότητα έκδοσης λανθασμένων (ανέκκλητων) δικαστικών αποφάσεων αποτελεί εγγενή αδυναμία του θεσμού του ανέκκλητου, η οποία όμως δεν καθιστά τον θεσμό αντίθετο με τις εθνικές, ενωσιακές και διεθνείς επιταγές. Περαιτέρω, επισημαίνεται ότι δεν υφίσταται κενό δικαίου εν προκειμένω, του οποίου η κάλυψη να δικαιολογεί τη νομολογιακή επέμβαση. Ειδικότερα, το ανέκκλητο των επίμαχων διαφορών διέπεται από ένα πλέγμα δικονομικών ρυθμίσεων που θέτει τα εχέγγυα της ενότητας της νομολογίας και της ασφάλεια δικαίου, προβλέποντας, μεταξύ άλλων, αφενός, τη δυνατότητα έφεσης υπέρ του νόμου κατ' άρθρο 58 παρ. 4 του π.δ. 18/1989 – η οποία άλλωστε ασκήθηκε στην επίδικη υπόθεση – αφετέρου, την εξαιρετική δυνατότητα άσκησης έφεσης κατά ανέκκλητης απόφασης βάσει του άρθρου 2 του ν. 3900/2010 όταν υφίσταται κρίση της εκκαλουμένης περί αντίθεσης διάταξης τυπικού νόμου σε διατάξεις υπέρτερης τυπικής ισχύος.

Δεδομένου ότι στην επίμαχη διαφορά δεν συντρέχει καμία εκ των προμνημονηθεισών εξαιρετικών περιπτώσεων, η κρινόμενη έφεση απορρίπτεται ως απαράδεκτη, στρεφόμενη κατά ανέκκλητης απόφασης.

Παρατηρήσεις

Λυδία Παπαγιαννοπούλου*

Ι. Εισαγωγικά

Στην υπό κρίση υπόθεση αναφύεται η προσπάθεια του Δικαστηρίου να ισορροπήσει την πλάστιγγα μεταξύ, αφενός, του δικαιώματος στην αποτελεσματική δικαστική προστασία και, αφετέρου, της αναγκαιότητας επιτάχυνσης της δίκης στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων και της αποσυμφόρησης του ΣτΕ. Στύλος της πλάστιγγας είναι το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων επί ακυρωτικών διαφορών στο προσυμβατικό στάδιο του ν. 4412/2016.

ΙΙ. Η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και ο δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας

Κρηπίδωμα της ένδικης προστασίας αποτελεί η αρχή της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Σε διεθνές επίπεδο κατοχυρώνεται στα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ¹, ενώ στην ενωσιακή δικαιοταξία ανάγεται σε γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου, που εκπηγάζει από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και θεσπίζεται στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ². Στην εθνική έννομη τάξη αποκτά συνταγματικό περιβλήμα στο άρθρο 20 παρ. 1³.

Το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη δεν συνιστά ένα απόλυτο, ανεπίδεκτο περιορισμών δικαίωμα⁴. Στο πλαίσιο αυτό, κατά πάγια νομολογιακή παραδοχή, δεν απαιτείται η καθιέρωση δύο βαθμών δικαιοδοσίας, αλλά αρκεί η δυνατότητα άσκησης προσφυγής ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, και όχι απαραίτητα σε περισσότερους από έναν βαθμούς δικαιοδοσίας⁵.

* ΜΔΕ, Δικηγόρος, Επιστ. Συνεργάτης ΚΛΕΟΔ, Στέλεχος ΜΟΠΑΔΙΣ

¹ Κ. ΓΩΓΟΣ, σε: Ι. Σαρμάς / Ξ. Κοντιάδης / Χ. Ανθόπουλος, ΕΣΔΑ, 2021, σ. 242 επ.

² ΔΕΕ C-791/19, *Επιτροπή/Πολωνία (Régime disciplinaire des juges)*, 15.07.2021, ECLI:EU:C:2021:596, σκ. 52, ΔΕΚ C-432/05, *Unibet*, 13.03.2007, ECLI:EU:C:2007:163, σκ. 37.

³ Η. ΚΟΥΒΑΡΑΣ, σε: Σ. Βλαχόπουλος / Ξ. Κοντιάδης / Γ. Τασόπουλος, *Σύνταγμα – Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση.

⁴ Κ. ΓΩΓΟΣ, ό.π., σ. 265, Η. ΚΟΥΒΑΡΑΣ, ό.π., σ. 37, Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 3η έκδ., 2021, σ. 586.

⁵ ΕΔΔΑ *Ευσταθίου κ.λπ. κατά Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 36998/02), απόφαση της 27ης Ιουλίου 2006, παρ. 25, ΕΔΔΑ *Μπουλονγούρας κατά Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 66294/01), απόφαση της 27ης Μαΐου 2004, παρ. 22, ΔΕΕ C-69/10, *Samba Diouf*, 28.07.2011, ECLI:EU:C:2011:524, σκ. 69, ΔΕΕ C-654/17 P, *Bayerische Motoren Werke/Επιτροπή και Freistaat Sachsen*, 29.07.2019, ECLI:EU:C:2019:634, σκ. 51.

III. Η αρχή της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών

Σύμφωνα με τη θεμελιώδους σημασίας αρχή της δικονομικής αυτονομίας, εναπόκειται καταρχήν στην ευχέρεια των κρατών μελών να καταστρώσουν το δικαιοδοτικό τους σύστημα με τη θέσπιση των αναγκαίων δικονομικών κανόνων κατά τρόπο που να διασφαλίζεται η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας⁶. Βέβαια, η αρχή αυτή δεν πρέπει να (παρ)ερμηνεύεται ως μια «λευκή επιταγή» απεριόριστων δυνατοτήτων των κρατών μελών να διαμορφώνουν τους σχετικούς κανόνες⁷. Αντιθέτως, περιχαράκωνεται το γενικότερο πλαίσιο εντός του οποίου οφείλει να κινείται κάθε κράτος μέλος, θέτοντας ως βασικά απώτατα όρια την αρχή της ισοδυναμίας και την αρχή της αποτελεσματικότητας⁸.

Ειδικότερα, η αρχή της ισοδυναμίας επιβάλλει οι εθνικοί κανόνες να μην είναι λιγότερο ευμενείς από εκείνους που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις στο εσωτερικό δίκαιο⁹. Με βάση την αρχή της αποτελεσματικότητας, οι εθνικοί κανόνες δεν πρέπει να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που χορηγεί η ενωσιακή έννομη τάξη¹⁰. Μάλιστα, αυτό δεν συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών να καθιερώνουν άλλα μέσα ένδικης προστασίας από τα προβλεπόμενα στο εσωτερικό δίκαιο, εκτός και αν από την οικονομία της εσωτερικής δικαιοταξίας προκύπτει ότι δεν προβλέπεται κανένα μέσο ένδικης προστασίας που να καθιστά δυνατή – έστω και παρεμπιπτόντως – τη διασφάλιση του σεβασμού των θεσπισθέντων στο ενωσιακό δίκαιο δικαιωμάτων ή αν το μόνο μέσο πρόσβασης στη δικαιοσύνη είναι να αναγκαστούν οι πολίτες να παραβιάσουν τον νόμο¹¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΔΕΕ κατά την αξιολόγηση δικονομικών κανόνων υπό το πρίσμα των ανωτέρω αρχών επιδεικνύει ιδιαίτερη προσοχή, αναγνωρίζοντας ευρύ περιθώριο εκτίμησης στον εθνικό δικαστή και προκρίνοντας μια *in concreto* εξέταση της εκάστοτε περίπτωσης, χωρίς να επιτρέπει τη γενίκευση και αυτοματοποιημένη εγκόλπωση των κρίσεων σε διαφορετικούς από τους επίμαχους τομείς¹².

Ιδίως στον τομέα της σύναψης δημοσίων συμβάσεων, η δικονομική αυτονομία των κρατών μελών οριοθετείται περαιτέρω από το άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 89/665, σύμφωνα με το οποίο η απόφαση που λαμβάνει η αναθέτουσα αρχή, κατ' εφαρμογή των Οδηγιών 2014/24 και 2014/23, πρέπει να μπορεί να υπόκειται με αποτελεσματικές και όσο το δυνατόν ταχύτερες προσφυγές σε έλεγχο ως προς την αμφισβήτηση της συμβατότητάς της με το δίκαιο της ΕΕ.

Τα όρια της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων έχουν απασχολήσει το ΔΕΕ στην απόφασή του *Randstad Italia SpA*¹³, στο πλαίσιο της οποίας εξετάστηκε αν ο περιορισμός της δυνατότητας άσκησης αναίρεσης κατά αποφάσεων του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου κράτους μέλους επί διαφορών κατά τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων προσκρούει στις απαιτήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας που επιβάλλει το ενωσιακό δίκαιο. Στην αξιολογική του συνισταμένη, το ΔΕΕ έθεσε ως συνιστώσες τα άρθρα 4 παρ. 3 και 19 παρ. 1 ΣΕΕ, καθώς και το άρθρο 1 παρ. 1 και 3 της Οδηγίας 89/665, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη. Το ΔΕΕ επανέλαβε τη νομολογιακή γραμμή του, κατά την οποία αναγνωρίζεται η δυνατότητα των κρατών μελών να περιορίζουν ή να εξαρτούν από προϋποθέσεις τους λόγους εκείνους που μπορούν να προβάλλονται στις κατ' αναίρεση διαδικασίες, πάντα όμως υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της

⁶. ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-558/18 και C-563/18, *Miasto Łowicz (Régime disciplinaire concernant les magistrats)*, 26.03.2020, ECLI:EU:C:2020:234, σκ. 32.

⁷. Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, ό.π., σ. 594.

⁸. ΔΕΕ C-949/19, *Konsul Rzeczypospolitej Polskiej w N.*, 10.03.2021, ECLI:EU:C:2021:186, σκ. 43.

⁹. ΔΕΕ C-194/19, *Βελγικό Δημόσιο (Éléments postérieurs à la décision de transfert)*, 15.04.2021, ECLI:EU:C:2021:270, σκ. 44.

¹⁰. ΔΕΕ C-161/15, *Bensada Benallal*, 17.03.2016, ECLI:EU:C:2016:175, σκ. 24.

¹¹. ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, *Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság*, 14.05.2020, ECLI:EU:C:2020:367, σκ. 143.

¹². Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, ό.π., σσ. 595-596.

¹³. ΔΕΕ C-497/20, *Randstad Italia*, 21.12.2021, ECLI:EU:C:2021:1037.

ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας¹⁴. Κατέληξε δε ότι δεν αντιτίθεται στο ενωσιακό δίκαιο η μη πρόβλεψη δυνατότητας άσκησης αναίρεσης ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου για τον έλεγχο της συμβατότητας της απόφασης του τελευταίου με το δίκαιο της Ένωσης¹⁵.

IV. Το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο

Σε εθνικό επίπεδο, η δυνατότητα μεταφοράς κατηγοριών ακυρωτικών διαφορών στα Διοικητικά Εφετεία και η θέσπιση ανεκκλήτου των οικείων αποφάσεων κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 95 παρ. 3¹⁶. Στο πλαίσιο αυτό, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να αφαιρέσει από την ελεγκτική αρμοδιότητα του ΣτΕ σε δεύτερο βαθμό ορισμένες ήσσονος σημασίας υποθέσεις, εφόσον όμως έχει διασφαλίσει πλήρη και αποτελεσματική δικαστική προστασία των εν λόγω διαφορών¹⁷. Ως εκ τούτου, το ανέκκλητο αυτών των αποφάσεων δεν αντίκειται στην αξιούμενη στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος δικαστική προστασία, δοθέντος ότι η τελευταία δεν κατοχυρώνει δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας¹⁸.

V. Η θέσπιση ανεκκλήτου στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων και η εισφορά (;) της υπό σχολιασμό απόφασης

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, ο εθνικός νομοθέτης καταρχήν έχει την ευχέρεια να προβλέψει ρητά το αμετάκλητο των δικαστικών αποφάσεων επί διαφορών προσυμβατικού σταδίου του ν. 4412/2016 κατά τα ανωτέρω, εφόσον βέβαια πληρούνται οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Και πράγματι, στο προγενέστερο καθεστώς, είχε εισαχθεί αντίστοιχη ρύθμιση στο άρθρο 372 παρ. 1 του ν. 4412/2016, όπου μνημονευόταν διαρρήδη ότι το Διοικητικό Εφετείο αποφαινεται αμετακλήτως επί των αιτήσεων ακύρωσης που έβαλλαν κατά των αποφάσεων της ΑΕΠΠ.

Μολαταύτα, μετά την αντικατάσταση του εν λόγω άρθρου από το άρθρο 138 του ν. 4782/2021, απαλείφθηκε η εν λόγω μνεία, με αποτέλεσμα να μένει νομοθετικά μετέωρο το αν εξακολουθούν να είναι ανέκκλητες οι σχετικές αποφάσεις στο ισχύον καθεστώς. Το ζήτημα αυτό επέλυσε νομολογιακά το ΣτΕ¹⁹, κάνοντας δεκτό ότι παραμένουν απρόσβλητες οι αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου επί των διαφορών αυτών, λαμβάνοντας υπόψη, αφενός, ότι ο επιδιωκόμενος με τον ν. 4782/2021 σκοπός έγκειται, μεταξύ άλλων, στην περαιτέρω επιτάχυνση της διαδικασίας επίλυσης τοιούτων διαφορών, αφετέρου, ότι δεν προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την ψήφιση του ν. 4782/2021 η βούληση του νομοθέτη για εισαγωγή δεύτερου βαθμού δικαιοδοτικής κρίσης ως προς τις εν λόγω διαφορές²⁰. Συνεκτιμητέο δε ότι οι εν λόγω αποφάσεις έχουν ήδη περάσει ένα προγενέστερο φίλτρο ελέγχου από ανεξάρτητη αρχή, την Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (ΕΑΔΗΣΥ)²¹.

Το σκεπτικό αυτό επανέλαβε και στην υπό σχολιασμό απόφαση το ΣτΕ. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

¹⁴. ΔΕΕ C-161/15, *Bensada Benallal*, ό.π., σκ. 27, ΔΕΕ C-497/20, *Randstad Italia*, ό.π., σκ. 59.

¹⁵. Βλ. και G. GENTILE, Analysis: Reconciling the effective judicial protection of EU rights, procedural autonomy and national judicial politics: *Randstad Italia*, EU Law Live, 14.02.2022.

¹⁶. Δ. ΡΑΪΚΟΣ, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2024, σ. 209.

¹⁷. ΣτΕ 2331/2022.

¹⁸. ΣτΕ (Ολ.) 1619/2012, 324/2018, 1863/2017, ΕΔΔΑ *Πετρόπουλος κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 55484/07), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2009, παρ. 19, Σ. ΚΤΙΣΤΑΚΗ, σε: Σ. Βλαχόπουλος / Ξ. Κοντιάδης / Γ. Τασόπουλος, *Σύνταγμα – Ερμηνεία κατ' άρθρο*, Ηλεκτρονική έκδοση, σ. 56.

¹⁹. ΣτΕ 1710-1711/2023, 36/2025.

²⁰. ΣτΕ 1243/2022, 1905-7/2023, 1710/2023.

²¹. ΣτΕ 147/2022, 36/2025. Ως προς τη φύση του ελέγχου που ασκεί η ΕΑΔΗΣΥ, βλ. περαιτέρω και ΣτΕ 1503/2024 σκ. 12 και Ε. ΠΙΡΕΒΕΛΟΥΡΟΥ, Το Δ' Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας στον αστερισμό του "conceptualisme": με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 1503/2024, 19.10.2024, διαθέσιμο σε: <https://www.prevedourou.gr/%cf%84%ce%bf%ce%b4%ce%84-%cf%84%ce%bc%ce%ae%ce%bc%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85-%cf%83%cf%85%ce%bc%ce%b2%ce%bf%cf%85%ce%bb%ce%af%ce%bf%cf%85-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b5%cf%80%ce%b9%ce%ba%cf%81%ce%b1%cf%84/>.

Αρχικά, το ΣτΕ εγκολπώνεται το ανέκκλητο αυτών των αποφάσεων, παρότι δεν υπάρχει αντίστοιχη ρητή νομοθετική πρόβλεψη, ούτε μπορεί να συναχθεί σχετική βούληση του νομοθέτη στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021, όπως επιτάσσει το άρθρο 95 παρ. 3 του Συντάγματος. Το ότι αποσιωπάται πλήρως στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021 η βούληση του νομοθέτη ως προς την πρόβλεψη ή μη δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας δεν συνεπάγεται αυτόθροα ότι εισάγεται και το ανέκκλητο των αποφάσεων, πολλώ δε μάλλον λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν πρόκειται για επαναδιατύπωση του προϊσχύσαντος άρθρου, αλλά για αναμόρφωση του μηχανισμού δικαστικής προστασίας κατά το στάδιο ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων²², όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4782/2021²³.

Επιπλέον, ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό του ν. 4782/2021, το ανέκκλητο των αποφάσεων φαίνεται να εξυπηρετεί την επιτάχυνση της επίλυσης των διαφορών, όπου έχει ανασταλεί η σύναψη της σύμβασης κατόπιν αποδοχής σχετικού αιτήματος των εμπλεκόμενων μερών. Πράγματι, σε αυτές τις περιπτώσεις, πρέπει να τεθεί ένα σύντομο τέλος και να αποτραπεί ο κίνδυνος ενός μακροχρόνιου δικαστικού αγώνα που στην ουσία θα παρέλυνε τη διαγωνιστική διαδικασία και θα παρεμπόδιζε την κάλυψη βιοτικών αναγκών της αναθέτουσας αρχής. Από την άλλη, όμως, δεδομένου ότι στην πλειοψηφία των διαφορών απορρίπτονται τα αιτήματα αναστολής, με αποτέλεσμα οι συμβάσεις να συνάπτονται και να εκτελούνται κανονικά ενόσω εκκρεμεί η διαφορά του προσυμβατικού σταδίου, εγείρονται αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον δικαιολογείται τελικά να προκρίνεται η ταχεία επίλυση διαφορών με το ανέκκλητο των αποφάσεων αυτών έναντι της δυνατότητας αποκατάστασης της τρωθείσας δίκαιης δίκης με την άσκηση έφεσης. Άλλωστε, ούτε η έφεση έχει αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα, εξ ου και η πρόβλεψη δεύτερου βαθμού δικαιοδοσίας δεν συνεπάγεται αυτόματα και την άκαιρη ολοκλήρωση της διαγωνιστικής διαδικασίας.

Περαιτέρω, τίθεται ένας βασικός προβληματισμός που διέπει τον θεσμό των ανέκκλητων αποφάσεων και έγκειται στην επί της ουσίας αποστέρηση του δικαιώματος των ενδιαφερόμενων στην έννομη προστασία στις εξαιρετικές περιπτώσεις όπου η πρωτόδικη κρίση αντίκειται σε πάγια νομολογία του ΣτΕ, προς αποκατάσταση της τρωθείσας δίκαιης δίκης εκ της απώλειας δικονομικών δικαιωμάτων, της ασφάλειας δικαίου και της ενότητας της νομολογίας. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο απέφυγε να κάνει το τολμηρό βήμα νομολογιακής αναγνώρισης δυνατότητας προσβολής με έφεση των ανέκκλητων αποφάσεων σε τέτοιες εξαιρετικές περιπτώσεις, αναγνωρίζοντας την εγγενή αδυναμία του θεσμού του ανεκκλήτου ως προς την έκδοση εσφαλμένων αποφάσεων, διαπιστώνοντας τη μη ύπαρξη σχετικού κενού δικαίου, δυνάμενου να δικαιολογήσει τη νομολογιακή του επέμβαση, και επισφραγίζοντας την επάρκεια των τιθέμενων ασφαλιστικών δικλίδων, και δη με τα άρθρα 58 παρ. 4 του π.δ. 18/1989 (έφεση υπέρ του νόμου) και 2 του ν. 3900/2010 (κατ' εξαίρεση έφεση κατά ανεκκλήτης απόφασης). Μολαταύτα, με τον τρόπο αυτό εξακολουθεί να υφίσταται ένα πλήγμα στο δικαίωμα της δικαστικής προστασίας, ιδίως όταν εκδίδονται όλως αυθαίρετες ανέκκλητες δικαστικές αποφάσεις και δεν συντρέχουν οι αυστηρά προβλεπόμενες εξαιρετικές περιπτώσεις προσβολής ανέκκλητων αποφάσεων, ιδίως των άρθρων 58 παρ. 4 του π.δ. 18/1989 και 2 του ν. 3900/2010.

VI. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Στην υπό σχολιασμό απόφαση, το ΣτΕ ακολούθησε την ήδη πεπατημένη και ασφαλή νομολογιακή οδό ως προς το ανέκκλητο των δικαστικών αποφάσεων των Διοικητικών Εφετειών επί διαφορών υπαγόμενων στην κανονιστική εμβέλεια του Βιβλίου IV του ν. 4412/2016. Με την κρίση αυτή, όμως, παρατηρείται έτι μία φορά ότι στον βωμό της αποσυμφόρησης του Ανώτατου Δικαστηρίου και της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης θυσιάζεται ένα κομμάτι του δικαιώματος στη δικαστική προστασία, διακινδυνεύοντας να παραμένουν απρόσβλητες στον δικαιοϊκό χώρο όλως αυθαίρετες δικανικές κρίσεις, ιδίως όταν δεν συντρέχουν οι ρητά προβλεπόμενες προϋποθέσεις των άρθρων 58 παρ. 4 του π.δ. 18/1989

²² Για το νέο σύστημα δικαστικής προστασίας, βλ., ενδεικτικά, Δ. ΡΑΪΚΟΣ, Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων, 4η έκδ., 2022, σ. 899 επ., Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ, Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων, 2024, σ. 255 επ.

²³ Άρθρο 138 ν. 4782/2021, Αιτιολογική έκθεση ν. 4782/2021, σ. 429.

και 2 του ν. 3900/2010. Συνεπεία τούτου, δεν θίγεται μόνο το δικαίωμα των διαδίκων στη δικαστική προστασία, αλλά ναρκοθετείται η ίδια αποτελεσματικότητα και η αξιοπιστία της δικαιοσύνης, ενέχοντας τον κίνδυνο της αρνησιδικίας και διασαλεύοντας την αξία του δικαίου ως μέσου οργάνωσης της κοινωνικής ζωής.